

Izlaganje sa znanstvenoga skupa
UDK 321.74.076.12(497.1)+659.2/4:007+316.65

Izgradnja sistema javnog komuniciranja

Mario Plenković

Radio-televizija Zagreb, Zagreb

Čitajući *Kritičku analizu funkcioniranja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja* koja sadrži 158 stranica — uočio sam da se u cijelom tom sklopu složenih problema o komuniciranju govori samo u 24 retka (na str. 20. i 103), i to prilično uopćeno i ne u funkciji afirmacije samoupravnog sistema javnog komuniciranja, iako je — to nam je dobro poznato — sistem dvosmjernog javnog komuniciranja bitna pretpostavka za izgradnju ne samo svih pod-sistema socijalističkog samoupravljanja nego i strukturiranja socijalističkog samoupravljanja u njegovoj cjelini.

Zbog toga ću se u svojoj diskusiji osvrnuti samo na taj aspekt problema.

U povijesnom razvoju sistema javnog komuniciranja do sada su se javila dva kvalitativno različita generalna sistema. Prvi i mnogo stariji je deduktivni sistem javnog informiranja, u smislu priopćavanja građanima volje vladajuće klase. To je izraziti klasni, diseminirajući sistem koji se sastoji u tome da postoji jedna manjina kao generator svih informacija, zatim posredujući zglob (koji čini novinarstvo i kojemu je cilj da te informacije podesi za široke slojeve naroda) i, konačno najveći dio populacije — široke narodne mase, koje bi trebale te informacije usvojiti i po njima se ponašati. Taj se sistem počeo izgrađivati preko kurira, telala, bubnjara, izvikivača, kasnije novinara i publicista. On se s pravom danas zove sistem INFORMIRANJA, jer mu je tehnološka bit u tome da protok informacija ide u jednom smjeru: odozgo prema dolje. Zbog toga se taj sistem još naziva i deduktivističkim sistemom. Iako su mu in-puti kao sadržaji, informacije, različiti u pojedinim državnim sistemima (i premda oni mogu biti kapitalističke i socijalističke ideologije), njegovo je funkcioniranje svugdje isto. Naime, informacije se strukturiraju u jednom elitnom centru, zatim se transformiraju (bolje rečeno populariziraju) na novinarskoj razini sistema, da bi dospjele idealno do svih građana. Kada se, dakle, kaže da je cilj sistema informiranja da svi građani budu dobro informirani, onda su u tome sukladni kapitalizam, fašizam, socijalizam i svi ostali podoblici. Razlika je između njih samo u onome što se u tome procesu informiranja građanima plasira ili natura.

Kao što je dobro poznato, socijalističko samoupravljanje je učinilo revolucionarni obrat. U ideologiji je tako naglašen primat ličnosti i njena blagostanja a u sistemu komuniciranja ne više pravo građana na informiranost (u gornjem smislu) nego aktivno pravo i neposredna vlast nad informacijom. Da bi se točno razlikovao od sistema informiranja (koji građane stavlja u poziciju objekta, recipijentata, primača informacija), ovaj novi sistem se zato s pravom i ter-

... drugim sintagmom — sintagmom JAVNO KOMUNICI-

RANJE. Riječ komuniciranje izvodi građane iz pozicije objekta i pretvara ih u subjekte koji sami sudjeluju u svim fazama otkrivanja, oblikovanja, diseminiranja pa i preoblikovanja strukturiranih informacija u procesima sporazumijevanja, usuglašavanja, dogovaranja, sve do konsenzusa, a na bazi racionalnog diskursa. Kao što je dobro istakao T. Kurtović, za sistem javnog komuniciranja u društvenom samoupravljanju je najvažnije da se on ne svede na informiranje građana, nego da građani sami kao samoupravljači budu autori informiranja i informacija. To je krucijalna točka u kojoj se nalazi demarkaciona linija između etatističkog sistema javnog informiranja i samoupravnog sistema javnog komuniciranja građana. Zato samoupravni sistem javnog komuniciranja tehnološki ima induktivni protok informacija, on se bazira na principu »vox populi, vox Dei«. U njemu su sredstva javnog komuniciranja (novine, radio, televizija) općedruštvena sredstva kojima upravljaju svi građani, a ne država, birokracija. Ta su sredstva u socijalističkom samoupravljanju stoga javne tribine na kojima se stječu sva pitanja i problemi, s jedne strane, kao i odgovori i rješenja, s druge strane. Vlasnici tih sredstava su najširi narodni slojevi i preko njih se poput telefona, obavljaju svi razgovori svih sa svima, a radi rješavanja životnih, radnih, političkih i svih ostalih egzistencijalnih problema ljudi.

Koliko je Marx bio genijalan vidi se i po tome da je on ovaj novi komunikacijski sistem samoupravnog socijalističkog društva u biti anticipirao još prije 100 godina kada je eksplicite pisao: »Slobodna štampa je oštro oko narodnog duha, ovaploćeno povjerenje naroda prema samom sebi, govorne veze koje sjedinjuju pojedinačnu ličnost s društvom i s cijelim svijetom; ona je ostvarena kultura koja preobražava materijalnu borbu u duhovnu i idealizira njenu grubu materijalnu formu. Slobodna štampa — jeste otvorena ispovijest naroda samom sebi, a priznanje otvorena srca jeste, kao što je poznato, spasonosno. ONO JE DUHOVNO OGLEDALO U KOME NAROD VIDI SAM SEBE, A SAMOUPRAVLJANJE JESTE PRVI UVJET MUDROSTI.« Prema tome, može se s pravom konstatirati da samopravno socijalističko društvo i javno komuniciranje stoje u upravnoj dijalektičkoj proporciji, tj. razvijen sistem javnog komuniciranja omogućuje dalje razvijanje samoupravljanja, dok, s druge strane, razvijeno samoupravljanje predstavlja realnu društvenu bazu koja isto tako omogućuje i dalji razvoj i usavršavanje sistema javnog komuniciranja svih sa svima, o svemu, potpuno, otvoreno, istinito i argumentirano.

Da je to povijesna istina, vidi se i po tome, kao što kaže i I. Mecanović, što »bez ovladavanja sistemom informacija, jednako kao i (bez) ovladavanja dohotkom i društvenom reprodukcijom, nema razvoja samoupravljanja. Zbog toga je stvaranje sistema javnog komuniciranja u ovom trenutku (a i inače) imanentno klasno pitanje. Također, moramo konstatirati da monopol informiranja predstavlja u pravilu — posljednju barijeru birokratskih i tehnokratskih struktura, barijeru koja se brani svim sredstvima.«

Iz svega ovoga jasno se vidi da je izgradnja sistema javnog komuniciranja u samoupravnom društvu strateško pitanje održanja i daljeg razvoja samog globalnog sistema društvenog samoupravljanja, jer se samoupravljanje ni na jedan drugi način ne može afirmirati niti se može afirmirati princip vladavine većine (da ne kažem i svih) nad manjinom bez razvijenog sistema javnog komuniciranja, u kojemu će svi građani biti komunikatori i imati besprizivna prava da izlažu svoja argumentirana mišljenja o svim pitanjima vezanim uz njihov rad, život i društvene probleme.

Analiziramo li s ovih teoretskih pozicija ono malo redaka u *Kritičkoj analizi* u kojima se govori o tome problemu, onda se vidi da ni sami autori tih redaka još nisu izišli iz sheme informiranja građana, što je suprotno samom smislu i biti samoupravljanja. Naime, oni i eksplicite još rabe staru sintagmu »društveni sistem informisanja« (str. 20), a ne sistem javnog komuniciranja. Međutim, još je veća slabost tih tvrdnji da se uz to kaže kako su »subjekti informisanja... delegacije i delegatske skupštine, samoupravni organi, društveno-političke zajednice«, dakle, da je i u tom formalnom naznačivanju tko je sve subjekt informiranja ispušten neposredni proizvođač, građanin, radnik (103).

Kritička analiza je zbog svega toga, posebno u svom drugom dijelu gdje se daju prijedlozi za afirmaciju samoupravljanja, manjkava, pa predlažem da se sa ovoga skupa uputi prijedlog za studiozniju elaboraciju izgradnje sistema javnog komuniciranja kao pretpostavke za dalji razvoj socijalističkog samoupravljanja. Jer, kao što smo već istakli, bez izgradnje takvog sistema u kome će građani moći maksimalno razmjenjivati iskustva, vladati informacijama i donositi najracionalnije odluke u svim sferama rada i života nema i neće biti ne samo daljeg razvoja socijalističkog samoupravljanja nego ni samoupravljanja kao takvog.

Zanimljivo je da nam u tome, iako smo mi tvorci ideje i prave realizacije samoupravne koncepcije, moraju dati lekciju Japanci koji su nedavno počeli uvoditi sistem TELEPARLAMENTA, tj. koji su televiziju s dvostrukim komuniciranjem iskoristili za brzo i trenutačno provođenje referenduma iz svih oblasti generalnog društveno-političkog odlučivanja. Suprotno tome, mi još uvijek održavamo papirnatu i gutenbergovske referendume s pomoću sprog poštanskog prometa, što je skupo i neracionalno. Svi smo svjedoci kako Eurovizija u izboru najbolje pjesme Evrope može za manje od pola sata sabrati sve glasačke rezultate iz više od 20 država i objaviti konačne rezultate toga tele-izbora, a nikako da se sjetimo kako bi se ovaj visoki tehnički potencijal mogao upotrijebiti i u socijalističkom samoupravljanju za provođenje općenacionalnih referenduma u rješavanju kardinalnih pitanja. Siguran sam da se provodilo teleparlamentarno izjašnjavanje naroda o Obrovcima, Fenijima i drugim našim neuspjelim investicijama da bi oni bili spriječeni preventivno, tj. da ih narod ne bi odobrio. Isto onako kao što se već sada nazire mogućnost općenacionalnog teleparlamentarnog slobodnog izjašnjavanja: da li smo za instalaciju nuklearke ili ne.

S ovim evidentnim činjenicama i završavam i na kraju predlažem da se oformi jedna komisija koja bi sačinila jedan solidniji materijal o stanju i problemima izgradnje sistema samoupravnog javnog komuniciranja i uputi saveznim organima kao prilog za nadopunu *Kritičke analize funkcioniranja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja*.